

В. М. Марченко,
кандидат економічних наук,
м. Донецьк

КОРИСНІ КОПАЛИНИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Постановка проблеми. Природно-ресурсний потенціал належить до найважливіших факторів економічного розвитку регіону і країни в цілому. Від стану і забезпеченості природними ресурсами на пряму залежать і масштаби розвитку і розміщення продуктивних сил, насамперед ресурсоемких виробництв. В сучасних умовах зростає значення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, що дозволяє знизити матеріаломісткість продукції, забезпечити зростання продуктивності праці і підвищити ефективність діяльності регіональної економіки, поліпшити комфортне проживання та роботу громадян.

Метою дослідження є розгляд наявності природних копалин в регіонах та за допомогою наукових підходів обґрунтування відновлення сталого розвитку регіонів на основі ефективного їх використання.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з фундаментальними змінами, які відбуваються на території України, зростає необхідність вивчення та аналізу різних напрямів економічної життєдіяльності господарства держави. Це потребує розгляду інфраструктурних змін через призму економічної географії [1], розвитку і розміщення продуктивних сил, як одного з її напрямків економічної теорії. Дослідження наявності використання природних ресурсів, що знаходяться в надрах України, в умовах децентралізації та кризи дозволяє надати новий імпульс для відновлення розвитку як економіки України, так і її територій.

Перша більш-менш загальноприйнята парадигма розміщення продуктивних сил, що сприяла розумінню процесів розміщення виробництва, сформувалася в основному на базі теоретичних концепцій і моделей В. Лаунхардта [2], Й. Тюнена [3], А. Вебера [4]. Вона трактувала розміщення продуктивних сил, зокрема окремих підприємств, з мікро-економічних, «крапкових» позицій, а вибір конкретного оптимального місця розташування підприємства зв'язувався з орієнтацією на його мінімізацію витрат, які визначали три основні чинники – транспортний, трудовий та агломераційний. Теоретичні побудови, акумульовані в даній парадигмі, внесли впорядкованість в цілий ряд економічних явищ і процесів.

Другий потік досліджень в області розміщення продуктивних сил представляє новітні теорії концентрації і моделі, розроблені в рамках практично вже сформованої «нової економічної географії», що

виділяється широтою просторового охоплення взаємодіючих суспільно-економічних систем [5]. У доповіді Міжнародного банку реконструкції та розвитку «Новий погляд на економічну географію» зазначено, що успішний розвиток країн і регіонів нерозривно пов'язаний з триєдністю наступних умов, які забезпечують сприятливе середовище для розміщення підприємств і економічного зростання [6]:

- зростання економічної щільності та мобільності населення, які проявляються у зростанні міст (локальний географічний рівень);

- скорочення відстаней по мірі того, як працівники і бізнес мігрують ближче до вузлів високої економічної щільності (національний географічний рівень);

- зниження ступеня роз'єднаності в міру того, як країни підвищують проникність своїх економічних кордонів і виходять на світові ринки (міжнародний географічний рівень).

Серед найбільш яскравих представників цього кола дослідників слід виділити таких як Д. Харріс [7], А. Хіршман [8], Г. Мюрдаль [9], А. Пред [10], П. Кругман [11], М. Фуджита [12], Е. Венаблес [13-14].

Наукові знання і на накопичені практичні знання дозволяють нам визначити:

- раціональне, найбільш ефективне розміщення виробництва;

- нерозривний зв'язок між розміщенням продуктивних сил і розвитком економічних районів;

- науково обґрунтовану спеціалізацію економічних районів на основі територіального поділу праці;

- комплексний розвиток господарства економічних районів.

При цьому ми повинні керуватися такими принципами, з погляду довгострокового регіонального економічного розвитку в умовах децентралізації; раціонального, найбільш повного використання природних копалин, екологічної складової і комфортного проживання та роботи громадян:

- економічна доцільність розробки корисних копалин з їх використанням у повному обсязі, а також логістика, наявності енергії та можливості;

- залучення місцевих трудових ресурсів;

- екологічна безпека розробок з повною рекреацією після завершення видобутку;

- створення оптимальних виробничих зв'язків всередині території;

- раціональне поєднання економічного і соціального розвитку;
- спеціалізація підприємств в економічно доцільних межах;
- облік міжнародного розподілу праці та міждержавної економічної інтеграції.

При цьому ми повинні враховувати, що зараз в народному господарстві України використовується більш 500 млн т природних ресурсів. У структурі витрат на виробництво промислової продукції в Україні на сировину, матеріали і паливо припадає майже 3/4 усіх витрат. Сьогодні рівень використання сировини і палива становить на залізницях 75%, на водному транспорті – 90-96% вантажообігу [15]. Збільшення видобутку мінеральних ресурсів призвело до погіршення навколишнього середовища, при тому треба враховувати що чим вища якість сировини, тим нижчий рівень його забруднення. Вичерпання окремих видів ресурсів, з одного боку, і збільшення витрат на їх видобуток і транспортування, з другого, зумовлюють актуальність комплексного, використання сировини і енергетичних ресурсів, особливо впровадження ресурсозберігаючих технологій. Отже, у розміщенні промисловості зростає роль принципу раціонального використання природних ресурсів і ресурсозбереження.

Аналіз розташування родовищ корисних копалин їх використання дозволяє намітити напрямки точок економічного зростання регіонів України та країни в цілому.

Україна багата різноманітними природними копалинами, наприклад Сумська, Харківська та Полтавська області є основними територіями з видобутку природного газу. У Дніпропетровській, Донецькій, Луганській областях розташовані основні поклади кам'яного вугілля. Кожен регіон України має великий набір корисних копалин.

Автономна Республіка Крим межує з Херсонською областю та омивається Чорним і Азовським морями. У Криму розвідані промислові запаси газу і нафти [16].

На її території знаходиться Керченський залізрудний басейн. Середня товщина рудних пластів становить 9-12 м, максимальна – 27,4 м, а вміст заліза в рудах коливається від 33 до 40%. В цілому за вмістом заліза руди бідні, але неглибоке їх залягання дозволяє добувати їх відкритим способом (кар'єрами), високий (1-2%) вміст в них марганцю значною мірою компенсує цей недолік. Крім заліза і марганцю в них міститься ванадій, фосфор, сірка, кальцій, миш'як і ряд інших елементів. У процесі металургійної переробки з руд можна витягати рідкісний в природі ванадій.

На Крим припадає 91% від видобутого в Україні каменю-ракушняка. У Криму зосереджено близько 24% різних видів вапняків України. Їх розробляють на більш ніж ста кар'єрах. Передбачувані запаси складають два мільйони тонн [17].

На півострові є золото, хоча запаси його невеликі. Невелике золоте родовище є на мисі Фіолент. У 80-х роках при розробці кар'єрів кварцових скляних пісків в Нижньозаморське Ленінського району знайдені золотники. Виявлено золото і біля Суданського узбережжя, на мисі Французенка. Піски високої якості на маленьких глибинах є в районі Фіолента [16]. В Криму видобувається близько 2 млрд м³ газу.

Вінницька область знаходиться на Правобережній Україні, у східній частині Поділля. На півночі область межує з Житомирською областю, на сході з Київською, Черкаською та Кіровоградською областями, на заході – з Хмельницькою і Чернівецькою областями, на півдні – з Одеською областю та Молдовою. У надрах області знайдено більше 1100 родовищ і покладів 30 видів різних корисних копалин, десятки родовищ торфу, а також поклади граніту і каоліну, гранату і флюориту [18].

У понад 800 родовищ найбільш широко представлені кристалічні породи граніто-гнейсової групи. На території Вінницької області розташовано найбільше в країні родовище каоліну (білої глини) – 800 млн т. Діапазон його використання дуже широкий: паперова, керамічна (фарфор, фаянс), електротехнічна (ізолятори), вогнетривка, алюмінієва, текстильна, кабельна, гумова, хімічна і миловарна промисловості, а також парфумерія, виробництво олівців і мінеральних фарб.

Унікальні декоративні властивості вінницьких гранітів, собитів, вінницитів, чарнокітів. Розвідані і розробляються 3 родовища гранітів (запаси 10 млн м³), ведеться пробний видобуток на 8 розвіданих родовищах.

В області розвідано єдине в Європі родовище гранатів. Є родовище флюоритів, яке зараз знаходиться у стадії геологічної розвідки і технологічних випробувань. Близько 30 галузей промисловості використовують флюоритові концентрати (металургія, алюмінієве, хімічне, цементне, скляне виробництва та ін.). Металургійна та інші галузі промисловості України використовують в рік 122 тис. т флюоритових концентратів, які зараз завозять з Монголії, Китаю, Таїланду (на суму більш 20 млн доларів). Попередньо враховані його запаси становлять 100 млн т, а прогнозовані 220 млн т.

Вінницька область єдина в Україні, де є великі запаси пеліканіту (30 родовищ із загальними прогнозованими ресурсами близько 170 млн т).

Буре вугілля Вінниччини придатне для енергетичних цілей, переробки методами напівкоксування, гідрогенізації. В області попередньо розвідані 3 родовища із запасами 50 млн т. Вперше на Поділлі виявлені боксити – алюмінієва руда. За оцінкою геологів прогнозовані ресурси бокситів становлять близько 3 млн т.

У промисловості будівельних матеріалів широко використовуються пісок та гравій [19].

Волинська область розташована в західній частині Східно-Європейської рівнини в басейні річок Прип'ять, Західний Буг. Межує на заході з Республікою Польща, на півночі – з Республікою Білорусь, на сході з Рівненською, на півдні – з Львівською областями України [20].

Волинська область порівняно небагата родовищами корисних копалин. Тут відомі кам'яне вугілля, торф, сировина для випалювання вапна, цементу, цегляно-черепична сировина, будівельні та баластні піски, гончарні глини. Виявлено в області ряд структур, перспективних на відкриття нафтових і газових родовищ.

Кам'яне вугілля залягає в південно-західній частині області. Тут розташовано Нововолинське родовище Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. У надрах Волині виявлено запаси торфу.

Цементна сировина і сировина для випалювання вапна спостерігаються у Волинській області у вигляді крейдо-мергельних порід верхньої крейди.

Як цегляно-черепична сировина на Волині використовуються еолово-делювіальні ліси (м Горохів, смт. Локачі, м. Нововолинськ та ін.). Алювіальні лісовидні породи з прошарками і лінзами пісків (міста Луцьк, Берестечко та ін.), Озерно-льодовикові суглинки і супіски (Ковель) та інші генетичні типи порід. Основна кількість запасів цегельно-черепичної сировини розташована в південній частині області, де майже всюди на поверхні залягають ліс і лісовидні породи. Будівельні та баластні піски дуже поширені в північній (поліській) частині області. Гончарні глини зустрічаються у вигляді малопотужних лінз і прошарків [21].

Дніпропетровська область розташована в середній і нижній течії Дніпра. На півночі межує з Полтавською та Харківською областями, на сході – з Донецькою областю, на півдні – з Херсонською і Запорізькою областями, а на заході – з Миколаївською та Кіровоградською областями.

Дніпропетровська область є унікальною за різноманітністю і запасами корисних копалин, адже тут зосереджені унікальні родовища копалин. Область володіє близько 50% загальнодержавних запасів корисних копалин. Забезпеченість мінеральними ресурсами більше ніж втричі порівняно з загальнодержавним рівнем. В області видобувається 100% марганцевої, 80% залізної руди, видобуваються також вугілля, уран, рідкоземельні метали, каолін та граніти, нафта і газ.

За кількістю розвіданих запасів та річним обсягом видобутку Криворізький залізрудний басейн займає перше місце на Україні. Одним з найбільших у світі є Нікопольський басейн марганцевих руд. В області видобувається 40 видів мінеральної сировини. Майбутнє області – у розвитку кольорової, золотовидобувної та золотопереробної галузей. Родовища «Сергіївське» і «Балка Золота» мають схожість з аналогічними родовищами Канади, Австралії та Південної Африки.

Область володіє єдиним на Україні родовищем талько-магнезитів. Його введення в експлуатацію дасть можливість на 60-70% забезпечити потреби України у вогнетривкій сировині та значно зменшити її імпорт з інших країн. У надрах області зосереджено значні поклади каменю – облицювальної сировини багатокольорової гама. Балансові запаси вугілля, зосереджені в області становлять понад 21 млрд т. На сьогодні щорічно видобувається близько 10 млн т вугілля, що складає майже 12% загального обсягу видобутку по Україні.

Марганець видобувають на Нікопольському родовищі марганцю, на базі якого працюють два гірничо-збагачувальні комбінати.

Потенційні ресурси золота, молібдену, вольфраму в межах Сурської, Чортомлицької, Верховцевської структур, а також Кривбасу переконливо свідчать, що після повного завершення геологорозвідувальних робіт область буде мати кілька великих за запасами родовищ золота (Сергіївське та інші) і середніх за запасами родовищ молібдену і вольфраму. За своїм ресурсним потенціалом золота область посідає перше місце на Україні. У межах області розвідано велику кількість родовищ неметалевих корисних копалин [22].

Донецька область межує з Дніпропетровською і Запорізькою областями України, на північному заході – з Харківською областю України, на північному сході – з Луганською областю України, на південному сході – з Ростовською областю Росії, а з півдня омивається Азовським морем. На території області знаходиться більшість підприємств Донецького вугільного басейну [23].

На території Донецької області в державному балансі налічується 756 родовищ корисних копалин з 36 видами сировини загальнодержавного і місцевого значення, з них експлуатується 355 родовищ з 25 видами мінеральної сировини. Найбільш інтенсивно розробляються поклади кам'яного вугілля, кам'яної солі, флюсових вапняків і доломіту, вогнетривких і тугоплавких глин [24].

Донецька область багата залізною рудою. Родовища залізної руди було виявлено в районі Мангуша. Пласти залягають на глибині 25-30 м. Руди містять 30% заліза. Запаси цих руд складають 1,5 млрд т. Частина з них доступна для розробки відкритим способом. В Донецькому кряжі є родовища мідистих пісковиків та глин.

У Донецькій області знаходяться величезні поклади кам'яної солі. Вони залягають у вигляді 20-метрових пластів. Наймасивніший з пластів – Брянцевський – товщиною в 40 м. В даний час розвідані і експлуатуються Артемівське, Слов'янське родовища (запаси їх оцінені в 10-12 млрд т), а запаси родовищ поблизу Краматорська і Сіверська ще не підраховані [25].

Мінерально-сировинна база промисловості будівельних матеріалів, у тому числі для чорної металургії представлена значними родовищами доло-

міту, вапняків (флюсових і будівельних – Докучаєвське, Комсомольське, Новотроїцьке), вогнетривких глин (Часів-Ярське, Новорайське, Андріївське, За-тишанське, Веселівське, Жовтневе); пластичних, керамічних глин (Краматорське, Курдюмовське, Кутейнікевське, Миколаївське, Рай-Олександрівське, Нікіфоровське); мергелю (Амвросіївський район, район міста Краматорська), гіпсу (Артемівський район), каолінів (Володимирське, Богородицьке, Катеринівське), крейди (Слов'янський район), будівельних і кварцових пісків; граніту (Тельманівський, Володарський райони), кварциту та інше. Є також ртуть родовища – Микитівське, мінеральні фарби (охра) – Яснополянське, фосфорити – Резніковське і Осиковське; азбест, графіт – Приазов'я. Виявлені родовища нефелінових сієнітів (алюмінієві руди) – Калініно-Шевченківське, флюориту (плавиковий шпат) – Петрово-Гнутовське і Покров-Киреєвське; вермикулита – Каменногільське, залізних руд – Приазов'я, давсоніта, калійних солей – Славянський район. У північних районах області знаходиться Дніпровсько-Донецька нафтогазоносна область; у південних, на узбережжі Азовського моря – Причорноморсько-Кримська нафтогазоносна провінція [26].

Житомирська область має кордон з Республікою Білорусь, межує з Київською, Вінницькою, Хмельницькою, Рівненською областями України. В області налагоджено видобуток титанових руд, ди-насових кварцитів, кольорового напівдорогоцінного каміння берилу, топазу, кварцу. Великі запаси декоративно-облицювального каменю (лабрадориту, граніту, габро). Є родовища високоякісного пірофіліта [27]. Область багата також іншими природними ресурсами – мармуром, самоцвітами, сировиною для металургії та будівельної промисловості, вапняками, бурим вугіллям, торфом. Розвідані запаси лужних каолінів, їх обсяги і кількість дозволяють виробляти до 0,5 млн т польвошпатних концентратів на рік. Багаті запаси будівельних пісків, пірофілітових сланців, керамічних глин і ряду інших видів мінеральної будівельної сировини. Розвідані поклади лабрадоритів і габро, в області, становлять 86% запасів цього каменю в Україні. Широке застосування в промисловості знаходить п'єзокварц. Перспективним є родовище мармуру, який має незвичайний малюнок, він є сировиною для виробництва облицювальної плитки, мармурової крихти, смололомитів для металургії, різних видів флюсів та наповнювачів, а також мінеральних добрив.

У рудному масиві, крім ільменіту, титану, присутні рідкоземельні елементи: ванадій, скандій, гафній, торій, які користуються значним попитом на світовому ринку. У більшості ільменітових родовищ зустрічаються апатити. Поклади цієї сировини складають понад 85% усіх розвіданих запасів України. Унікальним є родовище кварцитів, де сконцентровано майже 89% усіх загальнодержавних запасів. Ця сировина використовується у виробництві вогнет-

ривкої футеровки доменних печей і приготування феросплавів [28].

Знайдено бурштин на ділянках Зімухінській, Тетерівській, Томашгород [29].

Закарпатська область розташована на південно-західних схилах і передгір'ях Східних Карпат, а також включає Закарпатську низовину. На півдні область межує з Румунією, на південному заході – з Угорщиною, на заході – з Словаччиною та на півночі – з Польщею. На півночі і сході область межує з двома областями України – Львівською та Івано-Франківською [30].

У Закарпатті є поклади солей, каолінів, бурого вугілля, алунітів, баритів, будівельних матеріалів, мінеральних фарб, сировини для цементної промисловості.

На Закарпатті родовище ртуті знаходиться в с. Вишково. Тут відкрито кілька районів локалізації ртутних мінералів (Боркут, Шаян та ін.). Крім ртутного, в Вишківському рудному полі відомі рудопрояви поліметалів (свинцю, цинку). Інше родовище ртуті наявне також в Закарпатті та приурочено до вулканічних порід, але, на відміну від Вишковського родовища, склад їх не кислий, а основний (андезито-базальти). Свинець, цинк, мідь – ця група важливих корисних копалин зустрічається разом, утворюючи парагенетичні асоціації, відомі під назвою поліметалічних. У Закарпатській області особливо в найбільш відомому Біганьському родовищі з ними асоціюються також алуніт, барит. Мідь зустрічається в колчеданних, мідно-колчеданних і колчеданно-поліметалічних рудопроявленнях. Рудна зона по простяганню складена баритом, який змінюється з глибиною галеніту, сфалеритом, піритом і халькопіритом. Характерна присутність мінералів срібла: пруститу, аргентиту і деяких інших, а також вкраплення золота. Поклади алунітових руд є фації вторинних кварцитів. Розвідано Берегівське родовище золото-поліметалічної орудення.

Запаси чистої кухонної солі в околицях Солотвино оцінюються в 300 млн т.

Закарпатська область багата родовищами будівельних матеріалів. Основну групу таких родовищ становлять різноманітні будівельні камені. Великі механізовані багатоярусні кар'єри таких каменів є в поселеннях Кам'яниця, Ракошино, Сільце, Королеве, Шелестово, Радванка та інших місцях. Особливо групу будівельних каменів складають численні (кілька десятків) родовища вулканічного туфу, їх використовують для виготовлення стінових блоків, облицювальних плит, добавок до цементу, заповнювачів бетону, підстав у фундаменти будівель, дорожнього будівництва і ряду інших галузей будівельної індустрії. Більшість експлуатованих родовищ знаходиться поблизу великих населених пунктів: Берегово, Вишково, Ракошино, Данилово, Сокирниця та ін. Практичний інтерес представляють пісковики Драгівські світи. Будівельні піски, гравій та галечник добувають у руслових відкладеннях, мен-

шою мірою з нижніх терас Тиси та її правих притоках в нижній течії. Трохи осторонь знаходяться родовища карбонатної сировини, яка зазвичай використовується для будівництва. Більшість родовищ і заводів з первинної переробки карбонатної сировини зосереджені в районах горизонтів Діловецької світи Мармароського масиву, Пенінських круч і меншою мірою в зоні Мармароських стрімчаків.

Доломіти зосереджені в Мармароському кристалічному масиві, менше її в зоні Мармароських стрімчаків. Каоліни зустрічаються у вигляді кори вивітрювання на кислих ефузивних і інтрузивних утвореннях в південних районах Закарпаття. Потужні товщі каоліну в Берегівському, Мужіївському, Квасівському та Керецькому родовищах.

Закарпатська область багата й іншими корисними копалинами. Тут є поклади алуніту, перліту, бариту. Певний практичний інтерес викликають поклади бурого вугілля (с. Ільниця). Перспективні пошуки родовищ горючих копалин, зокрема покладів газу в сарматських відкладах Закарпатської внутрішньої прогини. Є також прояви сірчаного колчедану, магнетиту, марганцю, молібдену, бокситів, хроміту, нікелю, кобальту, азбесту, миш'яку, цеолітів, напівдорогоцінного каміння, графітових руд, фосфоритів та інших корисних копалин [31].

Запорізька область – адміністративно-територіальна одиниця на південному сході України. Межує на заході з Херсонською областю, на півночі – з Дніпропетровською областю, на сході – з Донецькою областю, на півдні омивається Азовським морем [32].

За різноманітністю і багатством мінерально-сировинних ресурсів область займає одне з провідних місць в Україні. Відповідно до державного балансу запасів в області налічується 25 видів корисних копалин, розвідано 131 родовище, з яких 36 знаходиться в експлуатації. У регіоні знаходяться значні запаси залізних і марганцевих руд, гранітів.

Частка регіону в сумарних запасах мінеральної сировини в Україні складає: пегматити – 88%, апатити – понад 63%, марганцеві руди – 69%, каоліни – 22,9%, залізні руди – 10%, вогнетривкі глини – 8,6%.

Визначено перспективи розробки нових видів корисних копалин: газу, графіту, золота і алмазів. Перспективні газові родовища, основне з яких – Приазовське газове родовище.

На території Василівського та Токмацького районів знаходиться одне з найбільших у світі Велико-Токмацьке родовище марганцевих руд. За геологічними даними запаси руди становлять 70% від запасів України. Середній вміст марганцю в руді – 25,8% (для порівняння: на Нікопольському родовищі – 23%) [33].

Івано-Франківська область знаходиться на заході України. Межує з Львівською, Тернопільською, Закарпатською, Чернівецькою областями та Республікою Румунія.

В Івано-Франківській області розвідано 160 родовищ, 24 різних видів корисних копалин, з яких розробляється близько половини. В області залягають основні запаси нафти і газу Карпатської нафтогазової провінції.

Найбільшими за обсягом розвіданих запасів є: серед нафтових родовищ – Долинське, нафтогазових – Битків-Бабчинське, серед газових – Богородчанське. Нерудні мінеральні ресурси представлено значними запасами калійних і магнієвих солей. На Олеській площі, яка знаходиться на території Львівської та Івано-Франківської областей, знаходяться значні запаси сланцевого газу, які за оцінками геологів складають 3 трлн м³ газу [34].

Нерудні мінеральні ресурси представлено значними запасами магнієвих і калійних солей, родовищами кухонної солі, великими запасами будівельних матеріалів. У Карпатах є невеликі поклади залізних і марганцевих руд, міді, цинку, золота і срібла [35], а також сірки – родовище Подорожнянське [36].

Київська область розташована на півночі України, в середній течії Дніпра, переважно на Правобережжі. Межує з Житомирською, Чернігівською, Полтавською, Черкаською та Вінницькою областями [37].

На території Київської області налічується 309 родовищ з 11 видами різних корисних копалин, з яких розробляється 94. Запаси торфу підраховані на 32 родовищах і складають близько 30 млн т. В Іванківському та Вишгородському районах розвідані родовища сапропелю із загальними запасами близько 1,5 млн т.

Сировинна база будівельних матеріалів представлена 184 родовищами з 7 видів корисних копалин, в розробці знаходиться 57 родовищ. В тому числі 5 родовищ кварцового піску, найбільш перспективне Кодрінське родовище. Камінь облицювальний представлений Богуславським родовищем граніту, запаси каменю будівельного становлять 140 млн м³, в розробці 15 родовищ. Керамзитова сировина представлена 3 родовищами. Розвідано 38 родовищ будівельного піску. Цегельно-черепична сировина представлена 111 родовищами з запасами 190 млн м³ [38].

Кіровоградська область розташована в центрі України, у межиріччі Дніпра і річки Південний Буг в південній частині Придніпровської височини. Практично вся територія області розташована на правому березі Дніпра. На півночі межує з Черкаською, на північному сході – з Полтавською, на півдні і південному сході – з Дніпропетровською, на півдні – з Миколаївською та Одеською областями, а на заході – з Вінницькою областю.

Мінеральний потенціал області обчислюється більше 340 родовищами, з яких 107 вже розробляються, це і буре вугілля, і руди (залізо; нікель), сировина для атомної енергетики – уран, а також і нерудні корисні копалини – каолін.

В останні десятиліття відкриті і золоторудні резерви – основа для створення в майбутньому золотопереробної галузі. За даними геологів існує висока вірогідність відкриття в області родовищ платини, алмазів, хрому та інших рідкісних металів [39].

Горючі корисні копалини представлені бурим вугіллям. У Кіровоградській області поширені родовища бурого вугілля, які відносяться до Дніпровського буровугільного басейну, товщина шарів вугілля досягає 20 м. В області зосереджено 90% запасів вугілля 3,3 млрд т. У Кіровоградській області знайдені горючі сланці поблизу с. Бовтишка Олександрівського району, запаси сланцевого газу становлять близько 3 млрд т. Є невеликі родовища торфу розташовані в заболочених плавнях річок Мала Вись і Велика Вись, в долинах річок близько Новомиргорода, Маловисківське і Великовисківське родовища містять низинний тип торфу.

Рудні корисні копалини представлені залізом, залізорудні родовища розташовані в східній частині Кіровоградської області, в геологічному відношенні вони належать до Криворізького басейну. Тут знаходяться Петровське, Ганнівське, Артемівське, Горохівське, Попельнастівське та інші залізорудні родовища. У Петровському районі області діє кар'єр №3 Криворізького центрального ГЗК. В 25 км на південно-схід Петрового розташований Ганнівській рудник Північного ГЗК. Біля села Артемівка на річці Зеленій будується великий Артемівський кар'єр. На території області в м. Долинська будується ГЗК для переробки окислених кварцитів (600 млн т).

У родовищах Побужжя вміст нікелю становить 0,5-5,2%. Тут знаходяться Деренюхське, Капітанківське, Липовеньківське, Грушківське та інші родовища. Вміст нікелю становить при розробці 0,9-1,5%, заліза – 10-20%, кольбату – 0,03%, кремнезему – 45%. Кінцевим продуктом є феронікель – сплав нікелю, кольбату і заліза. У Побужжі знайдено родовище марганцевих руд, створене в результаті адсорбції та осадження марганцю в вапняках ("марганцеві шапки"). Існує велика перспектива знайти в Кіровоградській області титано-цирконієву руду та алюмінієву сировину. На території Новомиргородського та Білгород-Слов'янського районів широко поширений ільменіт – основний мінерал, що містить в собі титан.

Перше родовище урану виявлено в 1964 році. У наступні роки після Мічуринського родовища знайдено Ватутінське родовище, Северинське родовище і цілий ряд інших, на базі яких створено власну мінерально-сировинну базу атомної енергетики України. Всі родовища, за наявними у них запасів, відносяться до великих.

Знайдені Юрське і Клінцівське родовища золота, які оцінюються як великі. Разом з золотом можна додатково отримувати срібло. Мають місце рудопроявлення платини, вольфраму та олова. Се-

ред цієї групи рідкісних металів наявні рудопроявлення танталу, ніобію. В останні роки знайдено родовище літію, велике за запасами, де можливо одночасно добувати олово.

Залягання графіту в Кіровоградській області відомі з початку ХХ століття. В даний час в області експлуатується найбільше в Європі Завалевське родовище графіту. Вміст графіту в каолінізованих гнейсах становить 6-14%. Гнейси утворюють залягання у вигляді пластів потужністю до 500 м, довжиною 5 км.

Знахідки алмазів і їх мінералів-супутників в області відомі давно, в 1995 році знайдено корінні кімберліти, йде їх оцінка.

У Кіровоградській області каолін видобувається на родовищах вогнетривких глин, що знаходяться поблизу с. Катеринівка. На північний схід від Кіровограда розташоване Веселовське родовище керамзитової сировини.

Трепел відноситься до групи кремнеземистих (опалових) порід, до якої належать також діатоміт, опока і деякі інші.

В області присутні багато видів будівельних матеріалів: суглинки, піски, піщаники, бутовий камінь, щебінь, вапняк, мергель, кварцити тощо. Родовища суглинків знайдені в Новгородківському районі. Великими родовищами цегельно-черепичної сировини є Новомиргородське, Вастніське, Обознівське й інші. В великому обсязі ведеться кар'єрний видобуток бутового каменю, щебню. У Побужжі є родовища охри.

З облицювальних каменів, у Кіровоградській області, найбільш широко використовуються граніти, в межах Новомиргородського і Маловисківського районів розміщуються родовища лабрадоритів. Гарні декоративні властивості мають мрамур та мармурові вапняки Хашевського і Завалевського родовищ [40].

Луганська область розташована на сході України по обидві сторони середньої течії річки Сіверський Донець. На півночі, сході і півдні область межує з Білгородською, Воронежською та Ростовською областями Росії. На південному заході до земель Луганщини примикає Донецька, а на північному заході – Харківська область [41].

Надра області багаті своїм високоякісним вугіллям. Його запаси обчислюються десятками мільярдів тон. Вугільних пластів налічується до 330. Найбільш поширена товщина вугільних пластів в області 0,75-1,0 м. Якість вугілля висока. Дві третини складають антрацит і інші енергетичне вугілля, третина – коксівне вугілля. Основні відомі поклади вугілля зосереджені в правобережній частині області, в зоні Донецького кряжа. Родовища вугілля розвідані і в деяких районах лівобережжя. Є значні поклади природних будівельних матеріалів – вапняку, пісковика, крейди, мергелю, глини. У північній частині області виявлені запаси природного газу (Крас-

ногорівське родовище). Металевими рудами надра області порівняно бідні [42].

Супутніми корисними копалинами в кам'яному вугіллі є метан, запаси якого становлять 76,2 млрд м³. На території області відомі 1 нафтове, 5 газових, і 8 газоконденсатних родовищ. Також є одне родовище крейди, яка використовується для виробництва соди, запас якого становить 19,2 млрд т. Будівельна індустрія Луганщини спирається на власну сировину, яка представлена 124 родовищами, 25 з них експлуатуються. На території області визначені 82 перспективні ділянки для проведення пошукових робіт на різні види нерудної сировини [43].

Львівська область розташована на крайньому заході України. Межує на півночі і північному сході з Волинською та Рівненською областями, на сході і південному сході – з Тернопільською та Івано-Франківською областями, на півдні – із Закарпатською областю, на заході – з Польщею.

Серед корисних копалин області найбільше значення мають паливно-енергетичні ресурси: родовища газу, нафти, кам'яного вугілля Львівсько-Волинського вугільного басейну на півночі області. Область володіє також родовищами горючих сланців, калійної і кам'яної солі, сірки, гіпсу, будівельних і вогнетривких глин, мергелю, вапняків [44].

Нафтові й газові родовища зосереджені в Передкарпатському прогині, хоча нафта також є в Скибовській зоні Карпат (Східниця, Урич, Стрільбище), а невелике родовище газу відкрито і в Волино-Подільській частини Руської платформи. В Зовнішній зоні Передкарпатського прогину відомі численні газові родовища, які пролягають між Краковецьким і Городоцьким розломами в смузі біля насування Внутрішньої зони. У межах області розвідано 12 родовищ. В Зовнішній зоні було також відкрито одне нафтове родовище – Кохановське, де в юрських вапняках отримані притоки важкої в'язкої сірчистої нафти.

Північну частину області займає Львівсько-Волинський вугільний басейн. Вугленосні нижньо- і середньо-кам'яновугільні відкладення залягають під товщею крейдових і юрських порід на глибинах від 250 до 500 м. Загальна площа басейну близько 10 тис. км².

Передкарпатський прогин, крім нафти і газу, має великі ресурси кам'яної і калійної солі. На території Львівської області виявлено багато родовищ, які пролягають смугою уздовж краю Карпат. Серед розвіданих родовищ (Стебник, Моршин, Доброгостів, Борислав та інші) найбільш інтенсивно розробляється Стебницьке. В межах Волино-Подільської частини Руської платформи, в смузі, що прилягає до зовнішньої зони Передкарпатського прогину, є кілька родовищ самородної сірки (Немирівське, В'язівське, Любенське, Роздільське). Промислові накопичення сірки виявлені в Ратинських вапняках [45].

Миколаївська область знаходиться в південній частині України, межує на заході з Одеською, на півночі – з Кіровоградською, на сході – з Херсонською і Дніпропетровською областями [46].

Корисні копалини представлені переважно нерудним комплексом. На північному заході розробляється родовище нікелю, на півночі є родовища уранових руд. Видобуток граніту проводиться на 18 великих родовищах. Разом з гранітами зустрічаються гнейси, кварцити і польовий шпат.

Мінерально-сировинні ресурси на території області представлені значними запасами будівельних матеріалів: каменю будівельного понад 627 млн м³, гранітів із широкою гамою кольорів і високими декоративними якостями – 51,3 млн м³, цементної сировини – 60,7 млн т, глиняно-черепичної сировини – 48,1 млн м³, піску будівельного – 123 млн т. Промислове значення мають також поклади вапняків – 16,4 млн т, каоліну – 113,6 млн м³, дорожніх матеріалів тощо [47].

Одеська область знаходиться на півдні України. В адміністративному підпорядкуванні області знаходиться острів Зміїний. На півночі межує з Вінницькою та Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областями, на заході – з Республікою Молдова та невизнаним Придністров'ям, на південному заході – з Румунією [48].

В Одеській області вапняк добувають в трьох зонах, найбагатша розташована навколо Одеси, в Біляївському, Комінтернівському, Роздільнянському, Іванівському районах – Булдинське, Ільїнське, Карповське, Фонтанське, Гуляй-Балківське та інші родовища. З інших будматеріалів в області добувають глини, суглинки та каоліни (білу глину), пісок, гальку, гравій, граніт, гіпс, цементну сировину. Глини, суглинки і галька розробляються відкритим способом приблизно в тих же районах, що і вапняк. Гіпс є на березі Куяльницького лиману, каолін – у Березівському районі. Пісок видобувається на трьох родовищах, причому два з них знаходяться на морському дні. Мова йде про так звану Одеську банку, розташовану в двадцяти кілометрах на північний схід від міста.

В Ізмаїльському районі розвідано велике родовище натрієвої солі – не менше 4 млрд т. Ще один мінеральний ресурс, яким багата Одещина, вугілля. У регіоні є запаси трьох з чотирьох типів вугілля. На кордоні з Кіровоградською областю, в товщі Українського кристалічного щита, залягає графіт (Завалівське родовище). У Болградському районі є кілька родовищ бурого вугілля, пласт простежено від села Владичень на березі Ялпуга до молдавської Баймаклії, потужність його непостійна від 2 сантиметрів до 1,5 метрів, глибина залягання 22-40 метрів.

У Кілійському районі знайдено торф. Розвідані невеликі родовища марганцю і заліза в північних районах [49]. Розглядаються можливості знаходження покладів, які містять в собі шість найбільш перспективних золоторудних об'єктів. Один з них –

Травневе, розташоване на південній околиці Саврані (північний район Одеської області, недалеко від річки Південний Буг), воно було виявлено при бурінні свердловин на уран в 1991 році

В Єгорівці (Роздільнянський район) є шахти з видобутку вапняку. Ще місцеві червоно-бурі глини, які підходять для виробництва цегли. У Саратському районі в сімдесяті роки була пробурена свердловина на нафту, проте на цьому родовищі нафтовіддача дуже слабка, плюс велика кількість парафінів, які сильно ускладнюють видобуток. На півдні області було вивчено калійні родовища. На півночі, в Котовському, Любашівському районах, вивчено фосфорити [50].

Полтавська область межує на заході з Черкаською областю, на північному заході – з Київською областю, на півночі – з Чернігівською та Сумською областями, на сході – з Харківською областю, на півдні – з Кіровоградською та Дніпропетровською областями України [51].

До підприємств гірничовидобувної промисловості (видобування неенергетичних матеріалів) належить гігант української чорної металургії, гордість Полтавщини – ВАТ "Полтавський гірничозбагачувальний комбінат". Основною продукцією цього підприємства є залізорудний концентрат із вмістом заліза до 65% і офлюсований залізний окатиш для доменних цехів металургійних комбінатів.

Полтавщина є провідним нафтогазовидобувним регіоном України. Близько 40% українського газу і кожна п'ята тонна нафти з конденсатом видобується з її надр [52].

Рівненська область межує на заході з Волинською областю, на півночі – з Республікою Білорусь, на сході – з Житомирською, на півдні – зі Львівською, Тернопільською та Хмельницькою областями України.

Рівненська область має великі запаси бурштину, два великих розвіданих родовища – Клесівське і Вільні [53].

В області налічується 533 родовища, з яких розробляються 119 родовищ, 18 видів різних корисних копалин. Рівненщина володіє унікальною сировинною базою таких корисних копалин як базальт і бурштин, видобуток яких здійснюється тільки в межах області і становить 100% від загального видобутку в Україні (18,64% – видобутої крейди будівельної, 25,2% – торфу, 11,81% – цементної сировини, 11,21% – будівельного каменю, 2,78% – цегляно-черепичної сировини).

Торф представлений 333 родовищами з запасами 137 млн т, в розробці знаходиться 46 родовищ із запасами 38,2 млн т. На 37 родовищах підраховані запаси сапропелю становлять 6,2 млн т.

За останній період з'явилися певні перспективи виявлення промислових родовищ фосфатної сировини, існують позитивні ознаки по родовищах самородної міді, алмазів. Пошуковими роботами визначено великий Рівненсько-Волинський міднорудних

район загальною площею 98 км², який охоплює частину Рівненської області (Володимирецький, Костопільський та інші райони), де знаходиться Рафаловський рудний вузол. Згідно з загальною прогнозою оцінкою цього району в його надрах зосереджено близько 25 млн т самородної міді, а в окремих вузлах до 4-5 млн т (мідь високої якості, з домішками золота, срібла, платиноїдів). Глибина залягання корисної копалини коливається від 20 до 600 м.

У Здолбунівському, Рівненському та Гоцанському районах виявлено шість ділянок з неглибоким (до 20 м) заляганням фосфоритів з загальними ресурсами до 10 млн т. У західних частинах Рівненського і Костопільського районів встановлено поширення подібних руд на глибинах більше 50 м.

Північна частина області (Заріччянський та Володимирецький райони) відноситься до перспективної території з точки зору виявлення корінних родовищ алмазів. Тут знайдено дрібні уламки алмазоносних кімберлітів, а в вендських і четвертинних відкладеннях дрібні кристали алмазів і їх супутники.

Будівельна індустрія області спирається, в основному, на власну сировинну базу, головними напрямками якої є розробка родовищ крейди будівельної, цементної сировини, цегельно-черепичної сировини, каменю будівельного, каменю облицювального, піску будівельного. На її території налічується 115 родовищ, в даний час розробляється 43 родовища. Цементна сировина представлена двома родовищами – Здолбунівським і Могилянським із загальними запасами 193,39 млн т. Враховано чотири родовища крейди будівельної з загальними запасами 30,7 млн т. На території області розташовані два родовища кварцового піску для виробництва скла. Запаси сировини становлять 3,2 млн т. На її території налічується 17 родовищ піску, з яких розробляється 5 родовищ. Враховано 7 родовищ каменю облицювального (граніт, габро, габро-діабаз), з яких 6 розробляється.

Сировинна база галузі з виробництва будівельної продукції базується на 29 родовищах каменю будівельного. Запаси їх складають 525 млн м³. На даний час в розробці знаходиться 16 родовищ.

Рівненська область є єдиним постачальником базальтового щебню для виробництва мінеральної вати і волокон. Враховано 5 родовищ із запасами базальту 151,5 тис. т, в даний час в розробці знаходиться три родовища. Цегляно-черепичну сировину зосереджено на 48 родовищах із загальними запасами 41,75 тис. м³, в експлуатації знаходиться 9 родовищ [54].

Сумська область знаходиться на північному сході України, межує на заході з Чернігівською областю, на півночі і сході – з Російською Федерацією, на південному сході – з Харківською, на півдні – з Полтавською областями України [55].

На території області розташовані великі запаси нафти і газу. Основними родовищами з видобутку

нафти і нафтового газу є Анастасівське, Бугруватівське, Коржевське і Південно-Панасівське [56].

Крім нафти, газу, торфу на Сумщині є й інші корисні копалини: кам'яна сіль, крейда, сірка та сапропель. Запільське родовище крейди для вапнування кислих ґрунтів знаходиться в промисловій експлуатації. Сірка пов'язана з двома родовищами нафти. В області відомо 55 родовищ сапропелю.

Нерудні корисні копалини для металургії представлено вогнетривкими глинами та кварцитами. В області відоме Краснопільське (Михайлівське) родовище вогнетривких і тугоплавких глин. Кварцит, використовуваний в металургії, представлений двома родовищами, в даний час розробляється Баницьке родовище. Сировинна база для виробництва будівельних матеріалів недостатньо вивчена. Копалини для будівельної індустрії в області представлено 132 родовищами, з яких 24 знаходяться в промисловій експлуатації. Цегельно-черепична сировина – найбільш поширена в області корисна копалина. Розвідано 103 родовища, з яких в експлуатації 12. Розвідані загальні запаси цегельної сировини становлять 106,6 млн м³ (5% загальних запасів в Україні). Цементна сировина представлена одним Середино-Будським родовищем крейди і мергелю глинистого. В області також є два родовища керамзитної сировини.

На Сумщині 18 родовищ будівельного піску, з яких 11 розробляється, розвідані запаси піску – 98 млн м³. На території області розвідано сім родовищ будівельної крейди. Крім того, надра області містять такі корисні копалини, як фосфорити, мінеральні фарби, опоки, скляні піски, які вимагають геологічного вивчення [57].

Харківська область розташована на північному сході України. На півночі і північному сході вона межує з Белгородською областю Російської Федерації, на сході – з Луганською, на південному сході – з Донецькою, на південному заході – з Дніпропетровською, на заході і північному заході – з Полтавською та Сумською областями [58].

На території області поширені горючі і неметалічні корисні копалини. Горючі корисні копалини представлено рядом родовищ природного газу. З неметалічних корисних копалин найбільш поширені в області будівельні. Велике значення має Новоселівське родовище скляних пісків, які поставляються на більшість скляних заводів.

Корисні копалини в області представлені природним газом (Ефремівське, Західно-Крестищенське, Кегичівське та інші родовища), нафтою, кам'яним і бурим вугіллям, кам'яною сіллю, фосфоритами, охрою, глиною, пісками, вапняками, крейдою тощо [59]. В Харківській області було виявлено запаси сланцевого газу [60].

Херсонська область омивається Чорним морем на південному заході і Азовським на південному сході, на півночі регіон межує з Дніпропетровською, на сході – із Запорізькою, на заході – з Миколаїв-

ською областями, на півдні – з Республікою Крим [61].

У Херсонській області розвідано родовища корисних копалин мають невеликі обсяги. В якості хороших флюсових вапняків зарекомендували себе в межах Херсонської області вапняки Галаганівського, Архангельського і Білокриницького родовищ. Будівельні вапняки розташовані в Степанівському, Рожновському, Осокорівському родовищах. Родовища вапняків для буту і щебеню – Дар'ївське, Новософіївське, Бериславське, Козацьке, Тягинське. Для кладочно-штукатурних робіт використовуються піски кварцові Голопристанського, Дар'ївського, Кардашинського, Новокаховського та Каховського родовищ. Родовища глин Херсонської області – Чаплинське, Генічеське, Херсонське.

Родовища торфу Херсонської області зосереджено в плавнях долини р.Дніпро. Найбільш значним і освоєним родовищем торфу є Кардашинське, однак запаси торфу тут не підраховані.

Сіль – одне з багатств Херсонщини, сіль випаровується на сонці з води, яка надходить у садочні басейни по каналу з Ягорликського лиману. На даний час на солепромислі видобувається 5000 т солі щорічно. Не менш старим є Генічеський солепромисел, розташований на Генічеському озері в північній частині Арабатської стрілки, що знаходиться в південно-східній околиці частині області [62].

Геологічні та геофізичні дослідження території Херсонщини свідчать, що під кристалічним щитом є порожнечі товщиною 10-15 кілометрів де може залягати нафта та природний газ. Інші дослідження також свідчать, що нафта і природний газ є на території від Дніпра до Генічеська, тобто до самого Азовського моря [63].

Хмельницька область відноситься до західно-центральної частині України і розташована на землях Західного Поділля та Південної Волині. Межує на північному заході з Рівненською, на північному сході – з Житомирською, на сході – з Вінницькою, на півдні – з Чернівецькою, на заході – з Тернопільською областями [64].

Область багата мінеральними ресурсами, розвідано 260 родовищ корисних копалин, з яких експлуатується близько 100, більшість з них місцевого значення (цегельні глини, піски, вапняки для виробництва вапна, вапняки та граніти для виробництва щебеню і буту).

Одним з найбільш перспективних напрямків розвитку мінерально-сировинної бази області є освоєння родовищ графіту, виявленого на північному сході області. Буртинське родовище графіту знаходиться в Полонському та Шепетівському районах. Руди цього родовища легко збагачувальні. Вихід графітового концентрату з них складає 95%, зольність концентрату низька (від 2,5 до 11%). З руд можна отримувати графіт всіх сортів і марок. Запаси і прогнозні ресурси графітових руд в цілому по родовищу складають 350 млн т.

На території області розвідано 21 родовище граніту із запасами 230-250 млн м³, що повністю забезпечує потреби області в будівельній сировині на 100-120 років. В результаті проведених геолого-розвідувальних робіт на півночі і в центральній частині області встановлено ряд перспективних родовищ червоного і темно-сірого граніту, діориту та лабрадориту з високими декоративними властивостями.

Хмельницька область це єдиний регіон в Україні, де розвідано родовища сапонітових глин – унікальних природних утворень, які вкладають цілу провінцію бентонітової сировини з особливими властивостями. Запаси Хмельницької групи родовищ сапонітів складають понад 100 млн т, потужність продуктивного шару 10-40 м, потужність розкритих порід 5-20 м. Найбільш вивченими є Варварівське і Ташківське родовища сапонітових глин з запасами понад 60 млн т.

На півдні області на території Вінківського району розвідані Адамівське і Карачаївське комплексні родовища глауконітових пісків з запасами близько 30 млн т. На Хмельниччині є поклади фосфоритів – сировини для виробництва мінеральних добрив. На сьогодні не відпрацьовані Джурджівське, Майданське, Гайдамацьке родовища і деякі інші прояви конкреційних фосфоритів, запаси фосфоритного ангідриду за останніми розрахунками складають більше 190 млн т. Певні перспективи пов'язані з розвіданим новим для регіону типом руд – зернистими фосфоритами, прогнозні ресурси яких становлять близько 120 млн т [65].

Черкаська область – знаходиться у центральній частині України. Межує з Київською, Полтавською, Кіровоградською, Вінницькою областями [66].

Надра Черкаської області багаті природними ресурсами, насамперед нерудними корисними копалинами. Серед паливних ресурсів виділяються родовища бурого вугілля і торфу. В області значні запаси будівельних матеріалів, є родовища глин, придатних для виготовлення кераміки. На Черкащині розташоване унікальне за розмірами, якістю сировини та спектрами його застосування родовище бентонітових глин. Черкаська область має також значні запаси вторинних каолінів (Новоселицьке, Рижановське родовища), вогнетривких глин – Озерянське родовище. Поблизу м. Сміла знаходиться попередньо розвідане родовище бокситів.

Є обґрунтовані можливості виявлення нових родовищ титану, фосфоритів, апатитів, мінеральних фарб, п'єзокристалічної сировини, графіту і первинних каолінів.

На межі Черкаської та Кіровоградської областей розташоване Балтське родовище горючих сланців. Прогнозні запаси сланців становлять 1,5 млрд м³ [67].

Чернігівська область знаходиться на півночі України. Межує на заході з Київською областю, на

півночі – з Гомельською областю Республіки Білорусь та з Брянською областю Російської Федерації, на сході – з Сумською, на півдні – з Полтавською областями України [68].

Надра Чернігівщини багаті корисними копалинами. На півдні області відкрито також запаси нафти і природного газу. Більше 200 тис. га досягає площа торфовищ. Майже на 160 км уздовж правого берега Десни тягнуться поклади крейди. Промислове значення мають запаси фосфоритів, вапна, каоліну, мергелю, кам'яної солі, різних глин, кварцових пісків [69].

Чернівецька область знаходиться на південному заході України. Межує з Вінницькою, Івано-Франківською, Тернопільською, Хмельницькою областями [70].

На території Чернівецької області розташовані родовища корисних копалин, що використовуються у будівельній галузі, гіпс, мергелі, піски, вапняки. Проведено розвідку та виявлено родовища нафти і газу, а також прояви золотоносних, мідно-колчеданних і поліметалічних руд [71]. Національна акціонерна компанія «Надра України» почала розробку нафтогазового родовища, розташованого на Красноільській площі [72].

Розглядаючи потенціал ресурсної бази корисних копалин необхідно відзначити величезний потенціал України та її регіонів для розвитку і стійкого зростання в умовах децентралізації і появи нових можливостей реалізації інфраструктурних проєктів і соціального розвитку територій з урахуванням забезпечення робочих місць і комфортного проживання громадян.

Аналіз структури та обсягів горючих корисних копалин показує величезні можливості для практично всіх регіонів. З усіх областей тільки в трьох – Київській, Миколаївській та Хмельницькій відсутні родовища горючих корисних копалин. Практично скрізь розвідані або добуваються нафта, газ, вугілля, торф, сланцевий газ, як родовища регіонального рівня, так і державного. Використовуючи можливості децентралізації та місцевої регіональної ініціативи, з обліків екологічного чинника, дозволяє місцевим громадам розвивати енергонезалежність на базі місцевих ресурсів.

Промисловий потенціал України має стратегічні запаси залізорудної сировини, марганцю, титану, нікелю, вапняків, ванадію, ніобію, урану, графіту, міді, цинку, бокситів.

Величезною є мінерально-сировинна база для виробництва будівельних матеріалів в усіх регіонах України. Розвідані або використовуються родовища вапняку, граніту, піску, глини, крейди та ін.

Україна має промислові запаси дорогоцінних і напівкоштовних каменів – алмази, бурштин, гранат.

Використання природних копалин і розвиток економік регіонів та регіонального бізнесу необхідно розглядати в декількох підходах, а саме:

- програмно-цільовий підхід до планування розвитку мінерально-сировинної бази регіону;

- системний підхід з урахуванням розгляду соціально-економічного розвитку регіонів та процесу використання відходів як єдиної системи з оцінкою ефективності комплексного використання мінеральної сировини, залучення місцевих трудових ресурсів, економію витрат на логістику, зменшення витрат на створення інфраструктури, екологічний фактор, комфортне проживання громадян;

- кластеризації галузей промисловості регіону.

Програмно-цільовий підхід до планування розвитку мінерально-сировинної бази регіонів реалізується на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики» [73], Кодексу України «Про надра» ст. 6, 9, 18, 91 [74], Постанови Кабінету Міністрів України №432 від 05.05.1997 р. «Класифікація запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр» [75]. Розробка та виконання регіональних програм, в умовах децентралізації, дозволяє більш раціонально та ефективно використовувати природні ресурси на благо громади, ініціювати місцеву ініціативу, враховувати запити громади реально покращувати добробут громадян, які проживають на даній території, контролювати екологічних фактор.

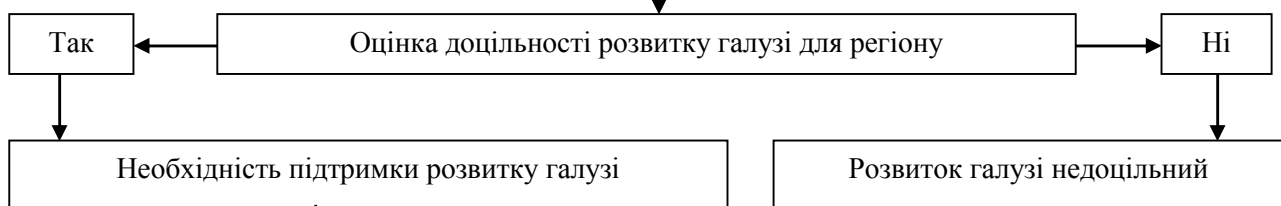
Економічні наслідки комплексного використання корисних копалин характеризуються ресурсозберігаючою функцією. Ресурсозберігаюча функція забезпечує економію фінансових, матеріальних, трудових і природних ресурсів на виробництво продукції з первинної сировини, замінного вторинним, економією витрат на відновлення земель, порушених розробкою родовищ первинної сировини, економією витрат на зберігання та екологічну утилізацію відходів, раціональним використанням первинних природних ресурсів, зниженням витрат на виготовлення продукції, раціональним розміщенням виробництва на основі наближення сировинної бази до місць виробництва продукції, зменшенням фондомісткості виробництва.

Кластеризація галузей промисловості регіону передбачає алгоритм дій для виявлення та оцінки потенціалу кластеризації, а також формування регіональних галузевих кластерів (рис. 1).

Для кількісної оцінки потенціалу кластеризації галузі (виду економічної діяльності) регіону пропонується використання відомих методик, заснованих на визначенні таких коефіцієнтів, що характеризують можливість галузі (виду економічної діяльності) ідентифікувати як існуючі або потенційні ядра (лідери) кластерних утворень.

1 етап. Оцінка рівня розвитку регіону та оцінка потенціалу кластеризації

Аналіз тенденцій розвитку регіону на основі показників соціально-економічного розвитку. Виявлення можливих напрямків для створення та розвитку кластерів, визначення базових галузей промисловості (груп галузей) за видами економічної діяльності на основі кількісної оцінки потенціалу кластеризації (коефіцієнта локалізації, коефіцієнта спеціалізації і коефіцієнта душевого виробництва). За результатами оцінки необхідно прийняти рішення що до доцільності або недоцільності розвитку базової галузі на основі формування кластеру

2 етап. Формування кластеру (кластерна ініціатива)

Розробка стратегії (концепції) формування кластеру та створення моделі кластеру. Виявлення базових підприємств та визначення ключових партнерів (учасників) кластера. Виявлення факторів та показників, які характеризують основні складові кластеру. Оцінка потенціалу кластеру (науково-освітній потенціал, промисловий потенціал, інфраструктурний потенціал). Розробка, узгодження та затвердження проекту програми створення та розвитку кластеру (кластерна ініціатива)

3 етап. Реалізація програми створення та розвитку кластеру

Реалізація програмних заходів по створенню кластеру. Моніторинг ефективності діяльності кластеру

Рис. 1. Алгоритм дій для виявлення та оцінки потенціалу

Коефіцієнт локалізації (Кл) – відношення питомої ваги галузі (виду економічної діяльності) у структурі виробництва регіону до питомої ваги тієї ж галузі (виду економічної діяльності) в країні:

$$Кл = (Ор / ВРПН) / (Ос / ВВПк), \quad (1)$$

де Ор – обсяг відвантажених товарів власного виробництва, виконаних робіт і послуг власними силами за видами економічної діяльності по регіону; ВРПН – валовий регіональний продукт; Ос – обсяг відвантажених товарів власного виробництва, виконаних робіт і послуг власними силами за видами економічної діяльності в цілому по країні; ВВПк – валовий регіональний продукт країни. Даний коефіцієнт показує, у скільки разів концентрація даної галузі (виду економічної діяльності) у даному регіоні більше або менше, ніж в цілому по країні.

Коефіцієнт душевого виробництва (Кдв) – відношення питомої ваги галузі (виду економічної діяльності) регіону у відповідній структурі галузі (виду економічної діяльності) країни до питомої ваги населення регіону в населенні країни;

$$Кдв = (Ор / Ос) / (Нр / Нс), \quad (2)$$

де Нр – населення регіону; Нс – населення країни (інші показники див. у формулі (1) [76].

Розробка великих родовищ корисних копалин вимагає величезних витрат, так для розробки нафти потрібні величезні інвестиції (рис. 2).

Країна	Витрати, дол.
Азербайджан	88 000
Казахстан	95 000
Венесуела	37 000
Ірак	7 500
Саудовська Аравія	18 000 – 30 000
Іран	60 000

Рис. 2. Граничні інвестиційні витрати для добути 1 т на добу [77]

Розробка дрібних і родовищ регіонального рівня вимагає зовсім інших витрат, які під силу крупному, середньому та дрібному бізнесу. Так наприклад, розробка торфу для ТЕС при нормах 1 т вугілля – 2,5 т торфу, з обсягом видобутку торфу 250 тис. т на рік інвестиції складуть близько 1 млн доларів при цьому собівартість видобутку 1 т торфу складе в межах 15-40 доларів [78], для розробки родовища керамзитових глин з обсягами 20 тис. т на місяць необхідно близько 5 млн доларів інвестицій [79].

При цьому важливим принципом має стати обмеження надмірної концентрації промисловості в містах. Відомо, що економічна ефективність роз-

міщення виробництва досягається переважно концентрацією його, що надає можливість зменшувати капітальні вкладення в інфраструктуру і, отже, собівартість продукції. У той же час концентрація промисловості призводить до зростання концентрації населення в містах і спричиняє проблеми екологічного характеру. Обмеження концентрації промисловості можна досягти створенням середніх і малих спеціалізованих підприємств і розосередженням їх у малих містах і великих селах. Реалізація цього принципу може зробити можливим більш рівномірне розміщення в межах областей. В умовах ринкової економіки головна роль у реалізації принципів раціонального розміщення виробничих сил повинна стати пріоритетом для місцевих громад.

Закономірність розміщення продуктивних сил впливає з економічного закону концентрації виробництва. Реалізація цієї закономірності має великий соціальний зміст, оскільки надає можливість обмежити надмірну концентрацію промислових підприємств і населення у великих містах. Крім того, пропорційне розміщення виробництва на території України сприятиме вирівнюванню в розрізі областей душевого виробництва національного доходу, а отже і реальних доходів населення. В умовах переходу до ринкової економіки практично реалізувати цю закономірність держава може через економічне регулювання, яке передбачає надання відповідних пільг інвесторам капіталу. Облік закономірності пропорційного розміщення продукту дасть можливість фактично вирівнювати рівні економічного розвитку регіонів, більш рівномірно розвивати продуктивні сили економічних районів. Особлива роль закономірності полягає у встановленні територіальних пропорцій, які характеризують територіальну структуру народногосподарського комплексу, рівень господарського розвитку районів, економічні зв'язки між різними регіонами країни. Закономірність розміщення виробничих сил втілюється в житті дією принципів вирівнювання рівнів економічного розвитку районів, територіального зближення обробної промисловості з видобувною, раціоналізацією міжрегіональних економічних зв'язків.

Література

1. **Экономическая география** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/shkola/geografiya/ekonomicheskaya-geografiya.html/>.
2. **Launhardt W.** *Matematishe Berundung der Volkswirtschaft slehre* / W. Launhardt. – Leipzig, 1885. – 216 p.
3. **Тюнен И.Г.** *Изолированное государство в его отношении к сельскому хозяйству и национальной экономии* : пер. с нем. / И.Г. Тюнен. – М.: Экономическая жизнь, 1926. – Т. 1. – 219 с.
4. **Вебер А.** *Теория размещения промышленности* : пер. с нем. / А. Вебер. – Л. – М.: Книга, 1926. – 119 с.
5. **Пилясов А.Н.** *Новая экономическая география (НЭГ) и ее потенциал для изучения размещения производительных сил России* / А.Н. Пилясов // Ре-

- гиональные исследования. – 2011. – №1. – С. 3-33.
6. **Доклад** о мировом развитии – 2009. Новый взгляд на экономическую географию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://seinst.ru>.
7. **Harris C.D.** The market as a factor in the localization of industry in the United States / C.D. Harris // *Annals of the Association of American Geographers*. – 1954. – No 44. – P. 315-348.
8. **Hirschman A.** The Strategy of Economic development / A. Hirschman. – New Haven : Yale University Press, 1958. – 199 p.
9. **Myrdal G.** Economic Theory and Underdeveloped Regions / G. Myrdal. – London: Duckworth, 1957. – 167 p.
10. **Pred A.** City – systems in advanced economies / A. Pred. – London: Hutchinson, 1977. – 256 p.
11. **Krugman P.** Urban Concentration. The Role of Increasing Returns and Transport Costs / P. Krugman // *International Regional Science Review*. – 1996. – Vol. 19. – №1-2. – P. 5-30.
12. **Fujita M.** The New economic geography. Past, present and the future / M. Fujita, P. Krugman // *Papers in Regional Science*. – 2004. – Vol. 83. – P.139-164.
13. **Fujita M.** The Spatial Economy. Cities, Regions and International Trade / M. Fujita, P. Krugman, A.J. Venables. – Cambridge, MA: The MIT Press, 1999. – 367 p.
14. **Анимица Е.Г.** Эволюция научных взглядов на теорию размещения производительных сил [Электронный ресурс] / Е.Г. Анимица, П.Е. Анимица, О.Ю. Денисова. – Режим доступа: http://www.google.com.ua/?sa=t&rc=t&j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.economyofregion.com%2Farchive%2F2014%2F49%2F2284%2Fpdf%2F&ei=7_YfvfPxCZDnaP7yfgG&usq=AFQjCNGgYKF_8rcOOGAq9jdS8-as4YАНKw&sig2=wh7Qx6TiQPL-OZУHNSz3UkA.
15. **Грузоперевозки 2013 года: на транзит надежды больше нет** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cfts.org.ua/articles/gruzoperevozki_2013_goda_na_tranzit_nadezhdy_bolshe_net_17437.
16. **Подземные сокровища Крыма** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://context.crima.ua/digest/podzemnie_sokrovisha_krima.html.
17. **Полезные ископаемые Крыма** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rm.krymology.wikia.com/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B5%D0%BC%D1%8B%D0%B5_%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC%D0%B0.
18. **Винницкая область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
19. **Природные ресурсы Винницкой области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=9&sc_id=7.
20. **Волынская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D1%8B%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
21. **Полезные ископаемые Волыни** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://estnauki.ru/geo/1-geografy/13266-poleznye-iskopaemye-volyni.html>.
22. **Днепропетровская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
23. **Донецкая область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8.
24. **Природные ресурсы Донецкой области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=24&sc_id=7.
25. **Полезные ископаемые г. Донецка и Донецкой области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrix.com/index.php?aid=1414>.
26. **Природа Донецкой области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/241815>.
27. **Житомирская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
28. **Природные ресурсы Житомирской области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=10&sc_id=7.
29. **В Житомирской области найдены новые залежи янтаря** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.trust.ua/news/51818-v-zhitomirskoj-oblasti-najdeny-novye-zalezhi-yantarya.html>.
30. **Закарпатская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
31. **Природа Закарпатской области. Полезные ископаемые** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://glorybus.ru/priroda_zakarpat_skoj_oblasti_poleznye_iskopaemye.html.
32. **Запорожская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
33. **Природные ресурсы Запорожской области** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=22&sc_id=7.
34. **Ивано-Франковская область** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE.

%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 35. **География** Ивано-Франковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrainian.su/dostoprimechatelnosti-ivano-frankovskoy-oblasti/geografiya-ivano-frankovskoy-oblasti.html>. 36. **Основні** родовища корисних копалин України [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geoinf.kiev.ua/rod.htm>. 37. **Киевская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.expert.ua/articles/25/0/10671/>. 38. **Исследование** недр Киевской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lopas.ru/poleznye-iskopaemye/issledovanie-nedr-kievskoj-oblasti>. 39. **Кировоградская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 40. **Кіровоградська** область. Корисні копалини [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://myreferat.net/referats/951/35586>. 41. **Луганская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 42. **Природные** ресурсы Луганской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=25&sc_id=7. 43. **630 месторождений** полезных ископаемых насчитывается на территории Луганской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cxid.info/630-mestorojdeniy-poleznyh-iskopaemyh-naschityvaetsya-na-territorii-luganskoj-oblasti-n-79-78>. 44. **Львовская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 45. **Полезные** ископаемые Украинских Карпат [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldofscience.ru/geografija-mira/7151-poleznye-iskopaemye-ukrainskikh-karpat.html>. 46. **Николаевская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 47. **Природные** ресурсы Николаевской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=15&sc_id=7. 48. **Одесская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 49. **Наши** недра: дары древнего моря, песочные войны и бесполезная соль Приднубья (инфографика, фото) [Электронный ресурс]. –

Режим доступа: <http://dumskaya.net/news/nashinedra-dary-drevnego-morya-pesochnye-vojny--031402>. 50. **Клондайк** для Одесской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yug.odessa.ua/index.php/home/arc/3070.html>. 51. **Полтавская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 52. **Полтавская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rada.com.ua/rus/RegionsPotential/Poltava/>. 53. **Ровенская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 54. **Геологическая** характеристика строения Ровенской области Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://guasumorotianja.livejournal.com/10045.html>. 55. **Сумская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 56. **Каталог** промышленных предприятий Сумской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sumy.ukr-prom.com/?page=10>. 57. **Персональная** сторінка – корисні копалини [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://aokornus.at.ua/index/korisni_kopalini/0-170. 58. **Харьковская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 59. **Природные** ресурсы Харьковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=23&sc_id=7. 60. **Энергетические** перспективы Харьковской области: есть ли альтернатива газу? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sq.com.ua/rus/article/analitika/energeticheskie_perspektivy_harkovskoj_oblasti_est_li_alternativa_gazu/. 61. **Херсонская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 62. **Полезные** ископаемые – Мой город – Херсон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mycity.kherson.ua/pryroda/iskopaemye.html>. 63. **Значительные** залежи нефти и природного газа есть на отдельных территориях Херсонской и Запорожской областей – исследователь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrinform.ua/rus/news/znachitelnye_zalegi_nefti_i_prirodnogo_gaza_est_na_otdelnih_territoriyah_hersonskoj_i_zaporozhskoj_oblastey

__issledovatel_1450429. 64. **Хмельницкая** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 65. **Природные ресурсы** Хмельницкой области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=8&sc_id=7. 66. **Черкасская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 67. **Природные ресурсы** Черкаской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ua.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=12&sc_id=7. 68. **Черниговская** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 69. **Черниговская** область: история, экономика, население [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrgold.net/chernigovskaya-oblast>. 70. **Черновицкая** область [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C. 71. **Чернівецька** область – Регіони України – МЗС України [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mf.gov.ua/ua/about-ukraine/info/regions/13-chernivtsi>. 72. **«Надра Украины»** получила предложение по разработке месторождения в Черновицкой области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economics.unian.net/energetics/1019882-nadrukraiyni-poluchila-predlojenie-po-razrabotke-mestorojdeniya-v-chernovitskoj-oblasti.htm>. 73. **Закон** України «Про засади державної регіональної політики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4069%E0&skl=8. 74. **Кодекс** України «Про надра» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D1%80%D0%B0>. 75. **Постановление** Кабинета Министров Украины №432 от 05.05.1997 г. «Классификация запасов и ресурсов полезных ископаемых государственного фонда недр» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=11183. 76. **Ковров Г.С.** Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов. Проблемы современной экономики [Электронный ресурс] / Г.С. Ковров. – 2014. – № 4 (52). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?n ArtId=5213>. 77. **Предельные** инвестиционные затраты для

добычи 1 тонны в день [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://expert.ru/ratings/table_57401/. 78. **Торф** как национальная идея [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nkj.ru/archive/articles/19409/>. 79. **Презентация** инвестиционного проекта по созданию производственного комплекса для добычи, отгрузки и переработки керамзитовой глины Збродовского месторождения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zbrodovo.ru/>.

Марченко В. Корисні копалини України як чинник відновлення зростання економіки та розвитку регіонів

У статті зроблено аналіз корисних копалин на території України, що дає змогу відновлення сталого розвитку економіки та комфортного проживання громадян в умовах кризи та децентралізації країни. Надано підходи щодо розвитку регіонів, середнього та малого бізнесу. Приведено деякі розрахунки інвестиційних витрат для бізнесу.

Ключові слова: корисні копалини, децентралізація, регіон, продуктивні сили, економічна географія, нова економічна географія, місцева громада, бізнес, програмно-цільовий підхід, системний підхід, кластер.

Марченко В. Полезные ископаемые Украины как фактор восстановления роста экономики и развития регионов

В статье сделан анализ полезных ископаемых на территории Украины, что дает возможность восстановления роста экономики и комфортного проживания граждан в условиях кризиса и децентрализации страны. Рассмотрены подходы для развития регионов, среднего и малого бизнеса. Предоставлены некоторые расчеты инвестиционных затрат для бизнеса.

Ключевые слова: полезные ископаемые, децентрализация, регион, продуктивные силы, экономическая география, новая экономическая география, местная община, бизнес, программно-целевой подход, системный подход, кластер.

Marchenko V. Minerals of Ukraine as a Factor of Economic Growth and Regional Development

The article provides an analysis of minerals on the territory of Ukraine, which allows the recovery of economic growth and comfort of citizens in crisis and the decentralization of the country. The approaches for the development of regions, small and medium businesses. Presents some calculations of investment costs for business.

Keywords: minerals, decentralization, region, productive forces, economic geography, new economic geography, the local community, business, target-oriented approach, system approach, cluster.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2015

Прийнято до друку 07.07.2015